

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Onder ongeveer alle andere omstandigheden had ik anders over deze Schriftlezing gepreekt dan nu. Ik had u ongetwijfeld iets proberen bij te brengen van de vreugde die een rustdag geeft. Dat een mens ook eens een keer van ophouden moet weten. Dat er tenminste één dag in de week is waarop het werk gestaakt moet worden om niet slaaf en verslaafd te blijven aan alles wat moet en alles wat van ons geëist wordt. Hoe de agenda ons leven bepaalt en beheerst en wij voortjakkeren van gebeurtenis naar gebeurtenis. Van afspraak naar afspraak.

Maar ongetwijfeld heeft ook u de afgelopen tijd die merkwaardige ervaring gehad om in uw agenda allerlei afspraken terug te lezen die je gehad zou hebben maar die in deze tijden van Corona niet door zijn gegaan. Er is een vreemde stilte op ons neergedaald. Een onvrijwillig isolement dat ons nu zo onderhand behoorlijk op de zenuwen werkt. We worden het zat. We zien uit naar het herstel van de normale verhoudingen en omstandigheden. We willen elkaar weer zien. De huizen uit. De straten op. Genieten van de zon. Een leven ontdaan van alle regelgeving. En we verlangen ook weer naar het werk. Niet dat we niets gedaan hebben, de afgelopen tijd. Als zovele anderen, ben ik geheel en al 'uitgezoomd'. In het begin was het nog aardig en nieuw en zelfs onverwacht grappig, nu word ik er zo onderhand horendol van. Maar werk in de zin van de samenkomst rondom de koffieautomaat. Elkaar even zien en in de ogen kijken. Vragen hoe het ermee gaat en even die sappige roddel of de nieuwste idiotie van de interim manager doornemen. En ik voor mijzelf, geheel kantoorvrij, dacht redelijk bestand

te zijn tegen deze periode. Maar ik heb eigenlijk, met een hoofd vol onrust, geen enkele gedachte fatsoenlijk kunnen afronden. Het is echt tijd. Tijd om weer naar school te gaan. Naar het restaurant. Zonder angst op bezoek. Samen zingen. Uit volle borst. Samen koffie drinken. Dopen zonder rare Doopstengel en koster zonder gele hesjes. Maar te vrezen valt dat dit nog lange tijd zal duren.

En zo is de stilte die op ons is neergedaald, eigenlijk het volkomen tegendeel van wat het gebod om een dag, een jaar van ophouden te weten, betekent. Wij komen hiermee niet op adem maar wij houden de adem in. Vol angst. Vol onzekerheid van wat komen gaat. Wat hangt ons boven het hoofd? Waar gaat het met de wereld naartoe? Komt er nog een tweede golf? Zullen al deze maatregelen wel helpen? En wat hebben al deze maatregelen voor andere gevolgen? Volkomen terecht komen nu ook allerlei andere vragen op. Wat betekent deze volkomen voorrang van het indammen van het Coronavirus voor de overige gezondheidszorg? Hoeveel sterfte valt daar door het vermijden van zorg of het uitstellen van noodzakelijke behandelingen? En in bredere zin: hoeveel slechter zullen mensen eraan toe zijn als er een economische recessie komt? Er is een akelig en kil verband tussen armoede en sterfte. Wie arm is, leeft minder lang. De lengte van iemands leven is zelfs via postcode te achterhalen. En het is niet denkbeeldig dat deze kloof alleen maar groter en pijnlijker wordt. We maken ons hoe dan ook zorgen. Hoe komen wij deze woestijntijd door? Waar is het perspectief? Waar gloort ergens onze hoop?

Wat mij opvalt, is dat de geboden van God gegeven worden middenin de woestijn. Het zijn woorden voor onderweg. Ze worden dus niet gegeven met het land van belofte binnen handbereik, met het beloofde land in zicht. Maar in het midden van de woestijn. Dat maakt het - en dat heeft

het gemeen met heel de bijbel - prettig realistisch. Het overschreeuwt zichzelf niet. Het geeft geen simplistische boodschappen die zich vanaf de kansel goed laten horen zoals: 'er is hoop mensen'. En laat me raden, dat zal dan wel weer Jezus zijn. Maar het zegt dat we nog veel woestijn voor ons hebben. En het gaat er dan om hoe wij ons gedragen in de tussentijd. Het geeft aanwijzingen hoe te leven in tijden zonder veel perspectief. In tijden dat je eigenlijk niet goed weet waar het naartoe gaat en hoe het af zal lopen. We zijn de woestijn nog lang niet voorbij. Maar daar binnenin, in die woestijn, intern in de leegte en willekeur van je gedachten en extern, in de onzekerheid over onze samenleving, zul je niet zomaar wat aan leven. Je zult leven volgens de aanwijzingen van de Heer. En die zijn heel specifiek. Een vorige keer hoorden wij hoe daartoe tien woorden, tien aanwijzingen zijn gegeven. En we zijn nu in dat deel van het boek Exodus aangeland waarin eigenlijk hoofdstukken lang die tien woorden minutieus worden uitgewerkt. Gaat het in de eerdere hoofdstukken over die categorieën die iets evidents hebben omdat ze sowieso beschermwaardig zijn: de onmondige dochter, de slaaf, de dienaren, de dieren. Dit hoofdstuk is in die zin interessanter omdat we nu even onder ons zijn. Dat wil zeggen: er is in dit hoofdstuk niet meteen sprake van meer of minder. Maar het gaat hier om de omgang met gelijkwaardige mensen. Niet over mensen met en mensen zonder macht over een ander. En die aanwijzingen zijn boeiend genoeg. Zeker als we bedenken dat we elkaar meestal ook op deze manier tegenkomen, als gelijken aan elkaar. En wat dan opvalt, meteen al, en wat de kern van al deze aanwijzingen blijft, is dat je niet meegaat in wat iedereen vindt. Meteen al in het begin horen we dat je niet bij zult dragen aan valse geruchten. Ooit klonk ons dat een beetje vreemd en ouderwets in de oren, alsof het gezegd werd in geheel andere tijden. Maar nu het inderdaad om ons heen wemelt van 'fake news' en alternatieve

waarheden. Van de volledige ontkenning van het bestaan van Corona tot de overtuiging dat die via 5G zendmasten tot ons komt, herkrijgt dit gebod een bijzondere actualiteit. Je zult er dus niet in meegaan. Je zult eeuwig kritisch blijven. Altijd een gezonde afstand bewaren tot wat er wordt beweerd. Van de kleinste dingen tot de grote, demagogische beweringen. Je zult het niet geloven. Je gaat er niet in mee. Alle grote clichés over mensen en bevolkingsgroepen, over ‘wat op Facebook heb gestaan’ tot de gratuite en niet door feiten onderbouwde meningen van politici, je zult ze grondig wantrouwen. Je zult niet meegaan in de meerderheid. Maar altijd je eigen oordeel blijven vellen. Steeds ook maar weer je eigen vooronderstellingen blijven onderzoeken.

Mogelijk klinkt dat een beetje als een waarheid als een koe. Maar boeiend vond ik het dat ik de vertaler van de Naardense bijbel zelf op een dergelijke vooronderstelling kon betrappen. Hij vertaalt in het derde vers dat men een zwakke niet zal klemzetten in zijn twistzaak. Dat klinkt natuurlijk nobel en heel edelmoedig, zo edelmoedig als een applaus voor hulpverleners. Maar er staat toch echt dat je ook een arme bij zijn rechtszaak niet zult bevoordelen. De arme is niet meer beschermenswaardig of heeft niet meer gelijk omdat hij arm is. Armoede is geen ethische categorie. Als iemand mij dat wel heeft afgeleerd, is het wel een heilssoldate op de Wallen. Met een grote glimlach op haar lippen vertelt zij mij regelmatig hoe vaak zelfs zij nog wordt besodemieterd door haar daklozen en verslaafden. Met grote meewarigheid hoort zij dan mijn verhalen over de armen aan. ‘Loop maar eens een dagje mee’, zegt zij dan.

Maar ook het vooroordeel tegenover de rijke en je vijand zul je laten varen. Als zijn ezel dreigt te bezwijken, zul je al je weerzin laten varen en

hem helpen. Dat zou in mijn geval iets interessants betekenen. Bij een Canta met pech zou ik onmiddellijk stoppen om te helpen. Maar weer zo'n zwerm Biro's geparkeerd op de stoep, dat is eigenlijk ook een Canta maar dan twee keer ter waarde van mijn eigen auto, wekt onvermijdelijk mijn agressie op. En dat is toch vreemd. Alsof dames met opgespoten lippen en yogabroeken mijn hulp niet nodig zouden hebben. Voortaan kniel ik nederig neer bij elke Bentley met een lekke band.

Maar daar ga ik eigenlijk al weer... Wat Israël wordt ingescherpt is dat de ander voorgaat omdat de ander niet is als jij. En je laat die ander voorgaan, niet uit een of ander hoogdravend ethisch principe. Maar omdat je blijvend moet gedenken dat jij zelf ooit die geminachte ander was. Jij werd ooit als een ding gezien. Als geen mens. Als een object dat levend blijven zolang het nog enig economisch nut had. Of dood kon als het gevaarlijk werd of te groot en te talrijk. Zoals ooit Farao over dit volk dacht. En zo zul jij dus voortaan nooit meer over de mens denken! Hij, zij doet inbreuk op jouw bestaan. Een onvervreemdbaar beroep. En daarop heb je te antwoorden. Daar kun je niet aan voorbij gaan. Bij uitstek omdat hij niet op jou lijkt. Misschien zelfs wel weerzin en weerstand in je oproept. Maar bij uitstek jij weet wat dat betekent. Want ooit gold dat precies zo voor jou. Bij uitstek jij, Israël, zo zegt de Heer, weet wat er in de ziel, in de nefesj van de vreemdeling rondgaat. Want je was het zelf.

En zo wordt, in dit weefsel van wetten, een samenleving uitgeprobeerd waarin de menselijkheid voorop gaat. De feesten waarvan in het vervolg sprake is, het feest van de eerstelingen van het veld en zelfs het feest van de ongerezen broden, de matses, waren allemaal al als vruchtbaarheidsfeesten in Kanaän bekend. Maar zij worden geschiedelijk gemaakt. Je zou kunnen zeggen: gehumaniseerd. Ze

worden innig verbonden met de ervaring ooit slaaf geweest te zijn en nu niet meer. En daarmee zullen de feesten en de organisatie van de samenleving voortaan in dit teken staan. Allereerst worden nu alweer plannen gemaakt om het leven te hernemen. En we zien daar ook wel naar uit. Hoe trekken we de economie uit het slop? Maar veel daarvan staat in het teken van de terugkeer van hoe het was. Naar het leven van weleer. Wat wij nu in deze wetten horen, is het probeersel van hoe het anders kan. Hoe het humaner, menselijker kan. Misschien moet je de schulden wel kwijtschelden elk zevende jaar. Misschien moet je het land wel eens een zevende jaar braak laten liggen in plaats van het uiterste van de grond te eisen waartoe, eerlijk is eerlijk, de boeren ook door de politiek gedwongen werden. Misschien moet het menselijk gezicht dat in Jezus tot ons kwam, nooit vergeten worden, ook na zijn verschijning en verdwijning. Misschien is het herstel van alles het offer van wat menselijk is en wat we toch even hebben gezien in deze dagen, het allemaal niet waard. Misschien moesten we wat meer leren leven in vertrouwen en in troost.

Amen.